

УДК 372.7

**Ю. Є. Вороніна, к.н.з держ.упр.,ст.викладач, Г.В. Ортіна, д.н. з держ.упр.,
доцент, С.Р. Плотніченко, к.е.н., доцент, Н.П. Рибальченко, викладач,
Л.М. Єфіменко, ст. викладач**
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. Статтю присвячено досвіду використання неформальної освіти у роботі з молоддю та розкриття її важливості у роботі зі здобувачами як інструменту підвищення кваліфікації та професійного простору.

Ключові слова: неформальна освіта, формальна освіта, тренінг, методи неформальної освіти.

Постановка проблеми. Національній системі освіти слід бути готовою до того, щоб долати можливі негативні наслідки глобальних зсувів, що характеризують сучасну освіту як соціокультурний феномен у цілому [6].

Соціально-економічні реалії сучасного мобільного світу потребують від громадянина загалом і від конкурентоспроможного учасника ринку праці зокрема якісно нових особистісних характеристик. З одного боку, працедавця наразі більше цікавить не формальне виконання доручень, а креативний підхід до реалізації завдань, навички оволодівати новими технологіями, швидко адаптуватись до нових умов праці, лідерський потенціал, вміння бути гнучким та ін.; а з іншого – сучасний індивід прагне реалізувати природний потенціал та задовольнити свої інтереси і поза професійною діяльністю. Такі нові вимоги кидають виклик системі освіти, оскільки вона є досить консервативним явищем і потребує значних затрат часу зусиль для запровадження змін та реорганізації. На противагу формальній – неформальна освіта є значно динамічнішою і як механізм, і як інструмент системи освіти, адже вона передбачає інваріантність, реагує на запити суспільства загалом і окремого індивіда. Неформальна освіта має потенціал для задоволення професійних амбіцій (отримання певних навичок та компетентностей задля професійного росту) і особистих освітніх та навчальних потреб (відвідування гуртків, семінарів, майстер-класів за власними інтересами).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних науковців щодо проблеми неформальної освіти охоплює різноманітні вікові категорії суб'єктів освітньої діяльності. Зокрема, історію, особливості функціонування й перспективи розвитку неформальної освіти дорослих у світовому, європейському та національному вимірах досліджували В. Андрущенко, Т. Десятов, С. Закревська, О. Лазоренко, В.

Луговий, Н. Махиня; особливості формування неформальної складової освіти студентської молоді розкрито у працях О. Бондаренка, Ю. Деркач, П. Кряжева, Л. Шаповалової; аспектам неформального навчання дітей в системі обов'язкової освіти країн-членів ЄС присвячені роботи К. Боріна, Ю. Закаулова, М. Кічули, Г. Ніколаї; особливості неформальної освіти дітей і учнівської молоді в зарубіжних країнах розглядали О. Биковська, Н. Савченко, В. Стрижалковська, І. Петрова (теоретичні основи дозвілля в зарубіжних країнах); порівняння особливостей становлення й розвитку неформальної освіти дітей і молоді у країнах Європейського регіону й Україні викладено в наукових працях Р. Науменко. Проте, проблема використання неформальної освіти як інструменту підвищення лідерського потенціалу здобувачів не була предметом спеціального дослідження. Тому, висока соціальна значущість проблеми зумовила вибір теми нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз досвіду використання неформальної освіти у роботі з молоддю та розкриття її важливості у роботі зі здобувачами як інструменту підвищення їх лідерського потенціалу, підвищення кваліфікації та професійного простору.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сьогодні важко знайти людину, яка б не чула про неформальну освіту. І це однозначний плюс у порівнянні з ситуацією навіть десять років тому, коли таке словосполучення видавалося радше нонсенсом. Інша справа, що досить часто в Україні сприймають неформальну освіту некоректно, розуміючи під нею або випадковий набір ігор та вправ, націлених винятково на розвагу, або на надто обмежену сферу навичок ораторського мистецтва чи роботи в команді. Якщо інші форми освіти визначено досить чітко, то з приводу неформальної освіти відносний компроміс у світі дослідників та практиків був досягнутий не так давно.

Неформальна освіта – це освіта інституціолізована, цілеспрямована та спланована навчальним закладом без надання освітніх програм і кваліфікацій, визнаних національними органами управління освітою, або без кваліфікацій взагалі, і є додатковою, альтернативною та/або доповненням до формальної освіти в процесі освіти впродовж життя; слугує забезпеченню права осіб будь-якого віку на доступ до освіти, але не передбачає обов'язкової безперервної структурованої послідовності у здобутті освіти і може бути коротко терміновою і невеликої або великої інтенсивності, зокрема у формі коротко термінових курсів, семінарів, практичних занять. Хоча неформальна освіта безпосередньо не приводить до формальних кваліфікацій, визнані формальні кваліфікації можуть бути отримані шляхом освоєння певної сукупності окремих програм неформальної освіти і відповідного визнання уповноваженим органом набутих знань, умінь, інших компетентностей.

Неформальна освіта ґрунтується на трьох засадах: «вчитися в дії» – отримувати знання під час практичних завдань; «вчитися взаємодіяти» – часто вона передбачає роботу в групах або командах; «вчитися вчитися» – аналізувати власний досвід і з нього формувати нові знання.

Неформальна освіта – це можливості. Можливості для саморозвитку, самореалізації; для здобуття нових знань і практичного досвіду; для пошуку мотивації та натхнення. А якщо можливості є, їх треба використовувати.

Основними ознаками неформальної освіти є: добровільність участі, доступність для всіх бажаючих, відсутність системи оцінок, різноманітність та гнучкість у методах та підходах, інтегративність, творча й демократична атмосфера; активність дорослого учня, рівноправність суб'єктів навчального процесу, сприймання групи як важливого джерела знань, побудова навчального процесу на основі інтересів і потреб викладачів.

Розвитку неформальної освіти сприяють світові організації, такі як ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Європейський Союз, Рада Європи та інші. Саме тому неформальна освіта більш розвинена в Європі, та сприймається європейськими роботодавцями на рівні з формальною освітою.

Ефективність навчання здобувачів у неформальній освіті вимагає різних підходів до реалізації цілей навчання і залежить від мотивації, рівня підготовленості, прагнення навчатися, підвищувати свій професійний рівень. У неформальній освіті здобувач не залучений примусово до процесу навчання, а вмотивований за власним бажанням; самостійно здійснює кроки до реалізації власних мотивів, потреб, інтересів, що визначає розвиток його індивідуальності.

В Україні існування неформальної освіти охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами тощо). Розширення застосування неформальної освіти може бути корисним: а) для суспільства в цілому (сприяння демократизації, розвитку громадянського суспільства, громадської активності та лідерства; вирішення проблеми дозвілля молоді та осіб похилого віку); б) для формальної освіти (можливість гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг, задовольняючи вимоги учнів, робітників та роботодавців і доповнюючи освітні пропозиції; зростання мотивації учасників навчально-виховного процесу, їх особистісної зацікавленості); в) для учасників (можливість самовдосконалення та виховання самооцінки; розвиток громадянських навичок; виховання почуття причетності, солідарності; оптимальне поєднання свободи і відповідальності; можливість самостійного вибору часу, місця, тривалості навчання).

Неформальна освіта відрізняється розмаїттям методів, які використовуються на тренінгах. **Тренінг** – це унікальний освітній простір, в якому відбувається структурована і цілеспрямована взаємодія учасників з метою набуття нових знань, розвитку соціальних та особистісних компетенцій, формування або переосмислення власної позиції з певного питання. Тренінг як структура, забезпечує взаємозв'язок елементів і утворює

з деталей комплексний освітній процес. Група учасників завжди відображає суспільство в мініатюрі, яке працює за законами і механізмами реального соціуму, але є спрощеним варіантом цієї спільноти. Саме це допомагає побачити дію запущених механізмів і правил, прийнятих у цій спільноті.

Мета тренінгового процесу – концентрація уваги на переживаннях і досвіді учасників, а не на компетентності тренера. Учасники вчаться, насамперед, завдяки своїй активній роботі, багато що дізнаються один від одного. Завдяки синергії, група допомагає кожному учаснику стати по закінченню навчання більш компетентним, ніж на початку. Досить природним процесом під час тривалих тренінгових сесій є використання тренерами неформальної громадянської освіти різних форм роботи. Звичайно, наразі не існує (і не може існувати) єдиної класифікації чи єдиного реєстру методів неформальної освіти.

Ми можемо запропонувати класифікацію, яка, можливо, стане для когось орієнтиром в океані найрізноманітніших методик. У рамках цієї класифікації ми дивимось на тренінг як на квітку, а на методи – як на серцевину та пелюстки цієї «квітки» [4]. Серцевиною квітки є так звані базові методи, тобто такі методи, без яких не обходиться жоден тренінг. До таких методів належать: презентація, індивідуальна робота, «мозковий штурм», а також рухавки або так звані енерджайзери. Хотіли б звернути увагу на те, що базові методи не випадково зображені всередині квітки. На перший погляд, ці методи можуть здаватися досить простими, хоча насправді кожен із них має свою технологію та специфіку. Крім базових методів, існує ціла низка інших методів, які можна зобразити на «пелюстках». Ці методи також не випадково опинилися на «пелюстках», адже, як і пелюстки, вони є гарним доповненням та покращенням тренінгу, але не є передумовою для існування тренінгу.

Звичайно, це не вичерпний список усіх можливих методик. Наприклад, доволі популярні сьогодні також openspace, світове кафе та інші методики інновативного конференційного типу. Їх тренер може використовувати з метою створити умови для того, щоб великі групи учасників (від 25 до 150 людей) могли обмінятися думками з певної теми та спільно створити новий продукт за цією темою (стратегії, нові проектні ідеї, вказівки на майбутнє тощо).

Висновки. Загальносвітова тенденція сьогодення – рух до зближення та взаємодоповнення формальної та неформальної освіти замість конкуренції між ними. Неформальна освіта може бути полігоном для випробування методик та інструментів, котрі згодом може взяти на озброєння формалізована освіта. Але не слід забувати, що, на відміну від формальної освіти, неформальна освіта є необов'язковою та добровільною, а значить – не може замінити чи витіснити існуючу освітню інфраструктуру. Потребують системного наукового дослідження механізми взаємодії формальної та неформальної освіти законодавче врегулювання можливостей життєвої освіти та навчання в Україні, європейське та міжнародне співробітництво в галузі

освіти, обмін досвідом, взаємодія між державними, недержавними та громадськими організаціями, що задіяні в сфері освіти.

Список використаних джерел.

1. Богдзевич А., Иванова О., Назина А., Степанов М. Тренер – группа – семинар: Другой путь образования молодежи – Берлин: МитОст, 2009. – 138 с.

2. Боренько Я. Освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини: Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини та виклики для застосування європейських моделей навчання громадянству та правам людини для України // <http://www.academia.edu/2053430>.

3. Семиволос Н., Закревская С. Прозрачное образование в действии: Методическое пособие по развитию молодежной инициативы в сфере высшего образования с использованием методики неформального образования молодежи – Запорожье: Акцент, 2010. 80 с.

4. Вороніна Ю.Є. Виникнення та вирішення конфліктних ситуацій в громадянському суспільстві. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. № 1 (57). С.296-300.

5. Овчаренко С. Г. Неформальна освіта – необхідний елемент сучасної освітньої системи URL: http://www.dialog.lviv.ua/files/champions_final_conference.pdf.

6. Олексенко Р.І. Освіта як основа розвитку інтелектуального потенціалу людини і суспільства. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя: РВВ «ЗДІА», 2019. С.123-125.

Voronina Y., Ortina H., Plotnichenko S., Rybalchenko N., Yefimenko L. Non-formal education as a tool for professional space

Summary. The article is devoted to the experience of using non-formal education in working with young people and revealing its importance in working with applicants as a tool to increase their leadership potential.

Key words: non-formal education, formal education, training, methods of non-formal education.